

¹³ Іванов В. М. Історія... / В. М. Іванов – К.: Атіка, 2003. – С. 83.

¹⁴ Гримич М. В. Звичаєве цивільне право українців XIX – поч. XX ст. / М. В. Гримич – К.: Арістей, 2006. – С. 347.

¹⁵ Там само. – К.: Арістей, 2006. – С. 348.

¹⁶ Українська і зарубіжна культура. Навч. посіб. / Ред. К. В. Заблоцька. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2001. – С. 372.

¹⁷ Левицкий О. Обычные формы заключения браков в Южной Руси в XVI и XVII вв. / О. Левицкий // Киевская старина, 1990. – № 1. – С. 139.

¹⁸ Іванов В. М. Вказана праця.

¹⁹ Іванов В. М. Практикум... / В. М. Іванов – К.: МАУП, 2006. – С. 307.

²⁰ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135.

²¹ Там само.

²² Там само.

²³ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

²⁴ Там само.

Резюме

Головкін О. В. Звичай як джерело сімейного права України: історія та сучасність.

Досліджено сутність та особливості звичаю як джерела сімейного права України. На підставі історичного аналізу звичаїв і законодавчих актів у сфері регулювання сімейних відносин доведено, що правові звичаї і традиції завжди існували одночасно з діючим на певних етапах розвитку Української держави законодавством. Проаналізовано правові норми, якими легалізовано звичай як важливе джерело сімейного права України.

Ключові слова: звичай, правовий звичай, звичаєве право, традиція, сімейне право, джерело права, сімейні правовідносини, Сімейний кодекс України.

Резюме

Головкин А. В. Обычай как источник семейного права Украины: история и современность.

Исследованы сущность и особенности обычая как источника семейного права Украины. На основании исторического анализа обычаев и законодательных актов в сфере регулирования семейных отношений доказано, что правовые обычаи и традиции всегда существовали одновременно с действующим на определенных этапах развития Украинского государства законодательством. Проанализированы правовые нормы, которыми обычай легализован как важный источник семейного права Украины.

Ключевые слова: обычай, правовой обычай, обычное право, традиция, семейное право, источник права, семейные правоотношения, Семейный кодекс Украины.

Summary

Golovkin A. Custom as a source of family law of Ukraine: past and present.

Investigated the nature and characteristics of family custom as a source of law in Ukraine. Based on historical analysis, customs and laws in the regulation of family relations is proved that the legal customs and traditions have always existed simultaneously with the current at certain stages of development of the Ukrainian state law. Analyzes the legal norms that custom legalized as an important source of family law in Ukraine.

Key words: custom, legal custom, customary law, tradition, family law, source of law, family relationship, Family Code of Ukraine.

Отримано 15.04.2014

УДК 346.2:338.48

V. I. GOSTYUK

Василь Іванович Гостюк, кандидат юридичних наук, доцент Київського університету туризму, економіки і права

ДОГОВІРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Світова туристична індустрія в останні роки стикається з постійно зростаючим рівнем конкуренції між країнами як всередині свого регіону, так і за його межами. Передусім про це свідчать щоразу ширші, часто агресивні заходи рекламного впливу при просуванні свого туристичного продукту на зовнішніх ринках.

Туристичний попит і туристична пропозиція залежать від ряду таких мінливих факторів, як економічний і фінансовий розвиток, вплив правової політики, що проводиться державою, демографічних та соціальних змін, розвитку інноваційних технологій. Посилення конкуренції як на ринку туристичного попиту, так і на ринку туристичної пропозиції є однією з істотних тенденцій розвитку світового туризму.

До основних факторів, що визначають майбутнє туризму, відносять загальні та галузеві фактори, такі як конкуренція, інформаційні технології, авіаперевезення, туроператорські послуги, а також політичні й соціальні умови розвитку.

Вивчення окремих питань правового регулювання туристичної діяльності з наукової точки зору було здійснено російськими науковцями: А. Александровою, С. Алексєєвим, Н. Баріновою, Ю. Барзикінім, М. Брагінським, В. Лебедєвим, К. Свірідовим, та українськими вченими: Н. Гостєвою, З. Варналієм, А. Дуровичем, В. Кицяком, Т. Колядою та іншими.

Організація туристичної діяльності, як і господарювання у всіх сферах підприємництва, базується виключно на договірних взаємовідносинах. Це підтверджує незаперечну істину, що саме договори є визначальною і по суті єдиною правовою формою партнерських взаємин.

Правовими джерелами національного права, які регламентують договірні відносини, є: Господарський кодекс України; Цивільний кодекс України; Закон України «Про захист прав споживачів»; Кодекс законів про працю України; інші нормативні документи загального й галузевого характеру.

У сфері туризму договірні відносини регулюють норми міжнародного права, які закріплені в наступних документах: Міжнародна конвенція з контракту на подорожі – (прийнята 22 жовтня 1970 р. Генеральною асамблеєю Всесвітньої федерації асоціацій туристичних агенцій); Положення по туристичним контрактам та обміан, (прийняте на Віденській зустрічі держав-учасників Ради Безпеки Ради Європи у 1992 р.); Женєвська конвенція з міжнародного автомобільного перевезення пасажирів та багажу (прийнята в Брюсселі у 1967 р.); Кодекс відносин між готелями та турагенціями (прийнятий Всесвітньою федерацією асоціацій турагенцій та Міжнародною готельною асоціацією у 1987 р.); Афіньська конвенція про перевезення морем пасажирів та їх багажу; Узгодження та стандартний контракт між готелем та перевізником (прийняті Міжнародною готельною асоціацією та Міжнародним союзом учасників дорожнього транспорту у 1994 р.); Директива Ради Європи у галузі організації туристичної діяльності; Міжурядове узгодження «Про співробітництво в галузі туризму» (прийняте урядами держав-учасників СНД 23 грудня 1993 р.) та інші документи¹.

Договір (угода, контракт) – це форма документального закріплення партнерських зв'язків (предмета договору, взаємних прав та обов'язків, наслідків порушення домовленостей), яка опосередковує взаємини в процесі виробництва і реалізації продукції чи надання різноманітних послуг².

Ще римські юристи говорили: «Договір – це закон для двох». Що вони мали на увазі? Чи тільки те, що договори повинні неухильно і обов'язково виконуватися? Здається, в цей вислів вкладено й інший сенс: у процесі укладання договору створюються норми права, але норми індивідуальні, розраховані на конкретних індивідів. У чому полягає нормативна сила договору? У процесі укладання договору самі учасники розробляють його умови, моделюють власні права та обов'язки. На етапі виникнення договірних правовідносин ці моделі перетворюються на суб'єктивні права і юридичні обов'язки. Законом встановлено загальну нормативну модель прав і обов'язків, яка за наявності відповідних юридичних фактів перетворюється на права і обов'язки конкретних суб'єктів³.

Договір – домовленість двох і більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків. Договір – юридичний факт. Відмінність договору від інших юридичних фактів полягає в тому, що: 1) договір – результат узгоджених дій осіб, які беруть участь у його укладанні; 2) встановлює відповідно до вимог законодавства зміст цивільних правовідносин, що виникають на його основі; 3) визначає відповідальність сторін на випадок невиконання або неналежного виконання обов'язків⁴.

Договір надання туристичних послуг нічим не відрізняється від відносин, наприклад, з аудиторською фірмою того, хто звертається за відповідними послугами. У тому і в іншому випадку сутність договору полягає у виникненні у однієї особи (туриста, клієнта аудиторської фірми) права стосовно контрагента вимагати надання останнім певних послуг. У літературі було висловлено думку, про можливість використання такої конструкції, як «купівля-продаж» щодо договорів на придбання туристичних послуг.

У силу п. 2 ст. 656 ЦК допускається можливість продажу не лише речей, але і прав. Однак у таких випадках чітко розмежовуються два самостійних правовідношення. Одне з них становить купівлю-продаж і породжує цесію, при якій продавець – цемент, а покупець – цесіонарій. Інше правовідношення – те, в якому в результаті купівлі-продажу вступає покупець, замінюючи в ньому собою продавця-кредитора. Прикладом таких угод може бути покупка орендних прав, за наслідками якої покупець стає стороною правовідносин, що раніше пов'язували продавця з третьою щодо договору купівлі-продажу особою (орендодавцем)⁵. За договором у сфері надання туристичних послуг відповідне право туристу (покупцю) не передається, а вперше в його особі виникає; при цьому зобов'язаною особою стає контрагент – туристична фірма.

За ст. 20 Закону України «Про туризм» до договору на туристичне обслуговування належить застосування загальних положень договору про надання послуг⁶.

У літературі послугу визначають як будь-яку вигоду, яка надається однією стороною іншій і на відміну від товару має специфічні, тільки їй притаманні характерні риси⁷. Згідно з Міждержавними стандартами ГОСТ 28681.0: «Туристична послуга – результат діяльності туристичного підприємства по задоволенню відповідних потреб туристів/екскурсантів»⁸. До складу туристичних послуг входять: бронювання, оформлення документів, всі види перевезень, розміщення, харчування, екскурсії й атракції, медичний супровід і страхування, послуги гідів-перекладачів та інше забезпечення. Перелік послуг кожного туру різний⁹.

За договором на туристичне обслуговування одна сторона (туроператор, який укладає договір безпосередньо або через турагента) зобов'язується надати за замовленням іншої сторони (туриста) комплекс туристичних

послуг (туристичний продукт), а турист зобов'язується оплатити його. До договору на туристичне обслуговування застосовуються загальні положення договору про надання послуг, якщо інше не передбачено законом.

Водночас у літературі висловлювалась дещо інша точка зору. Так, на думку В. Сергеева «турфірма при укладенні договору з туристом надає йому не самі послуги як такі, а права (гарантії) на ці послуги, які реально надаються іншими фірмами, які не мають прямих договірних відносин з цим туристом»¹⁰. При цьому не враховано, що в наведеній ситуації має місце звичайний, широко розповсюджений випадок покладання боржником виконання зобов'язань на третю особу (див. ст. 528 ЦК «Виконання обов'язку боржника іншою особою»). Можливість використання такої конструкції стосовно договору надання туристичних послуг прямо обумовлена у статті ч. 2 ст. 902 ЦК хоча би в силу типового розташування учасників: клієнт був і залишається кредитором, туристична фірма була і залишається боржником, а той, хто буде безпосередньо надавати послуги, стає третьою особою в зобов'язанні, який пов'язує зазначеного кредитора з боржником. Центральним елементом такої конструкції слугує те, що боржник несе відповідальність за дії третьої особи перед кредитором. У даному випадку має місце відповідальність туристичної фірми за дії будь-кого, хто за її дорученням повинен буде надати послуги туристу, який набув відповідне право¹¹. Отже, сама допустимість притягнення третьої особи не може справити жодного впливу на природу правового зобов'язання.

Стаття 901 Цивільного кодексу України дає легальне визначення договору про надання послуг, зазначаючи, що за договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором. Таким чином, договір про надання послуг є двостороннім та таким, що вважається укладеним з моменту досягнення згоди за всіма істотними умовами (ст. 638 ЦК України)¹².

Наприклад, за договором про готельне обслуговування одна сторона (готель або інший суб'єкт, що надає послуги з розміщення) зобов'язується за дорученням іншої сторони (проживаючого) надати послуги з тимчасового проживання (ночівлі) у спеціально обладнаному жилому приміщенні (номері), виконати або організувати виконання інших визначених договором на готельне обслуговування послуг, пов'язаних з тимчасовим проживанням, а проживаючий зобов'язується сплатити за ці послуги встановлену плату¹³.

У договорах між туроператором і турагентами визначають права і обов'язки сторін, систему взаєморозрахунків, форми контролю за діяльністю, умови просування туристичного продукту на ринок, зокрема організації реклами, визначаються умови продажу туристичного продукту, ступінь відповідальності сторін при претензіях та ін. У своїй діяльності турагенти керуються договірними дорученнями туроператора, відступ від яких є порушенням обов'язків і тягне за собою юридичні наслідки. Всі ділові операції агента повинні здійснюватися тільки на користь партнера. Права і обов'язки сторін регламентуються укладеними договорами, а також чинним законодавством. Серед існуючих моделей взаємовідносин між туроператором і турагентами найбільше розповсюдження отримали договори – комісії (агентські договори або агентські угоди). До агентського договору в даний час застосовуються положення про комерційне представництво, регульовані ст. 243 Цивільного кодексу України¹⁴ і розділом 31 Господарського кодексу України¹⁵.

Загальними ознаками, які об'єднують усі договірні зобов'язання у сфері надання туристичних послуг в єдину групу, є особливості об'єкта: це послуги нематеріального характеру, до того ж послуги нероздільно пов'язані з особою їх надавача. Зазначені особливості можна продемонструвати на прикладі розмежування зобов'язань про надання послуг та підрядних зобов'язань. Основною розмежувальною ознакою є результат діяльності, що здійснюється підрядником. Якщо в зобов'язаннях підрядного типу результат виконаних робіт завжди має оречевлену форму, то в зобов'язаннях про надання послуг результат діяльності виконавця не має оречевленого змісту. Сама послуга споживається в процесі її надання, тому її визначення дається як діяльність, направлена на задоволення чііх-небудь потреб¹⁶.

Договір є підставою виникнення прав та обов'язків. Це основний спосіб оформлення зв'язків учасників цивільного обороту. Договір визначає обсяг прав і обов'язків учасників правовідносин, порядок і умови виконання зобов'язань, відповідальність за їх невиконання або неналежне виконання. Договір дає змогу правильно визначити попит і пропозицію. Договір стабілізує відносини цивільного обороту, робить їх передбачуваними, забезпечує формування впевненості в тому, що підприємницька діяльність буде забезпечена всім необхідним. Договір на туристичне обслуговування залежно від учасників, які укладають договір, можна розподілити на три групи:

- 1) договори, що укладаються між туроператором (турагентом) і туристом;
- 2) договори, що укладаються між туроператором і його партнерами – безпосередніми виконавцями окремих послуг;
- 3) договори, що укладаються між туроператором і турагентом¹⁷.

У туристичній діяльності договірною відповідальністю настає при невиконанні чи неналежному виконанні договору. Невиконання або неналежне виконання зобов'язань може відбутися як з вини, так і в результаті випадку.

Залежно від зазначених видів договорів, що укладаються у сфері туристичної діяльності, цивільну відповідальність суб'єктів туристичної діяльності можна розподілити на три групи:

- а) відповідальність туроператора (турагента) перед туристом;
- б) відповідальність туроператора (турагента) перед партнерами;
- в) відповідальність туриста, об'єднання туристів перед туроператором (турагентом).

Договір на туристичне обслуговування укладається в письмовій чи електронній формі відповідно до закону. У договорі на туристичне обслуговування зазначаються істотні умови договору: 1) строк перебування у місці надання туристичних послуг із зазначенням дат початку та закінчення туристичного обслуговування; 2) характеристика транспортних засобів, що здійснюють перевезення, зокрема їх вид і категорія, а також дата, час і місце відправлення та повернення (якщо перевезення входить до складу туристичного продукту); 3) готелі та інші аналогічні засоби розміщення, їх місце розташування, категорія, а також відомості про підтвердження відповідності послуг готелю встановленим вимогам, строк і порядок оплати готельного обслуговування; 4) види і способи забезпечення харчування; 5) мінімальна кількість туристів у групі (у разі потреби) та у зв'язку з цим триденний строк інформування туриста про те, що туристична подорож не відбудеться через недобір групи; 6) програма туристичного обслуговування; 7) види екскурсійного обслуговування та інші послуги, включені до вартості туристичного продукту; 8) інші суб'єкти туристичної діяльності (їх місцезнаходження та реквізити), які надають туристичні послуги, включені до туристичного продукту; 9) страхувик, що здійснює обов'язкове та/або добровільне страхування туристів за бажанням туриста, інших ризиків, пов'язаних з наданням туристичних послуг; 10) правила в'їзду до країни (місця) тимчасового перебування та перебування там; 11) вартість туристичного обслуговування і порядок оплати; 12) форма розрахунку¹⁸.

Для здійснення своєї діяльності туристичне підприємство укладає угоди (договори), з однієї сторони, з іншими організаціями, підприємствами, приватними підприємцями, які беруть участь в формуванні і просуванні туристичного продукту, та, з другої сторони, зі споживачами туристичного продукту (туристами).

При організації туристичної діяльності та відсутності при цьому власної матеріальної бази суб'єкт туристичної діяльності повинен укласти письмову угоду з постачальниками і підрядниками – вітчизняними й зарубіжними партнерами, які забезпечать туристів необхідними умовами розміщення та харчування, засобами транспорту, організацією екскурсій і відпочинку. Угода (контракт) про співпрацю між суб'єктом туристичної діяльності та іншими організаціями, які беруть участь в обслуговуванні туристів, резидентами та нерезидентами, повинна відповідати вимогам Цивільного кодексу України і обов'язково вміщувати повну інформацію про надання послуг, вимогам щодо забезпечення захисту і безпеки туристів, їх майна в Україні та за кордоном, визначати відповідальність сторін за якість надання туристичних послуг.

Під час укладання договорів з реалізації турів визначаються обов'язки сторін в оформленні туристичних документів (ваучер, угода з туристом, угода про страхування). Відповідно до укладених угод суб'єкта туристичної діяльності розробляються програми турів і складаються калькуляції на кожен туристичну поїздку. До угод (контрактів) партнери додають зразки своїх туристичних ваучерів. Туристичний ваучер (путівка) – документ, що підтверджує статус особи або групи осіб як туристів, оплату послуг чи її гарантію і є підставою для отримання туристом або групою туристів туристичних послуг. Ваучер є фінансовим документом, необхідним для здійснення розрахунків між направляючими та приймаючими туристичними підприємствами. Бланк ваучера єдиний за формою як для туриста, який здійснює подорож індивідуально, так і для групи туристів. До ваучера на групу туристів додається список туристів, завірених печаткою направляючого туристичного підприємства¹⁹.

Туроператор і турагент можуть у договорі з туристом обмежити свою відповідальність розміром подвійної плати вартості туристичного продукту, якщо вони несуть перед туристом одноособову відповідальність за шкоду, що може виникнути внаслідок дій (бездіяльності) одного з виконавців обумовлених договором послуг²⁰.

Якщо сторони в договорі передбачили можливість одностороннього розірвання, але не погодили наслідки, єдиною умовою одностороннього розірвання договору за ініціативою замовника є відшкодування виконавцеві фактично понесених витрат (на відміну від договору підряду, де замовник також зобов'язаний відшкодувати підряднику і частину виконаної роботи, коли той приступив до виконання робіт).

Право на одностороннє розірвання договору про надання послуг шляхом відмови від виконання надається не тільки замовнику, але й виконавцю. Проте положення Цивільного кодексу містять різний підхід до сторін при відшкодуванні збитків. За загальним правилом, за невиконання зобов'язання боржник зобов'язаний компенсувати збитки кредитору. Тому якщо виконавець скористається правом на односторонню відмову від виконання договору, то він повинен повністю відшкодувати замовнику понесені збитки²¹.

Договір про надання туристичних послуг може передбачати компенсацію у разі спричинення шкоди туристу невиконанням або неналежним виконанням туристичних послуг, включених до туристичного продукту, відповідно до міжнародних конвенцій, що регламентують надання таких послуг.

Права й обов'язки, відповідальність сторін та інші умови договору між туроператором і турагентом визначаються відповідно до загальних положень про агентський договір, якщо інше не передбачено договором, укладеним між ними, а також Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» від 18 листопада 2002 року. Якість туристичних послуг має відповідати умовам договору на туристичне обслуговування порядок і способи захисту порушених прав туристів визначаються Законом України «Про захист прав споживачів»²².

Відповідальність за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю та майну туриста, встановлюється законом, якщо договором на туристичне обслуговування не передбачена більша відповідальність туроператора. Компенсація шкоди, заподіяної життю чи здоров'ю туриста або його майну, провадиться у порядку, передбаченому чинним законодавством України.

Отже, існує цілий ряд особливостей укладення договору про надання туристичних послуг. Визначення таких особливостей і їх належне відображення при укладенні відповідних договорів допомагає найбільш повно та правильно захищати інтереси споживача, в якості якого виступає турист. Однією із основних ознак належного професійного рівня туристичної фірми є складений відповідно до вимог юридичної техніки договір про надання туристичних послуг, який фірма пропонує укласти з туристом, і здатність туристичної фірми враховувати при його укладанні пропозиції самого туриста, якщо окремі положення договору не влаштовують туриста.

Подальше вдосконалення нормативно-правової основи договірної регулювання відносин у сфері туризму сприятиме успішному розвитку в'їзного та внутрішнього туризму в Україні як одного з елементів економічного зростання і зміцнення міжнародного авторитету країни.

¹ Організація туризму : підручник / І. М. Писаревський, С. О. Погасій, М. М. Поколюдна та ін.; за ред. І. М. Писаревського. – Х. : ХНАМГ, 2008. – С. 293.

² Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні [Електронний ресурс] / В. Ф. Кифяк. Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/kyfjak_1.htm – Загол. з екрану.

³ Шутак І. Д., Онишук І. І. Юридична техніка : навчальний посібник для вищих навчальних закладів / І. Д. Шутак, І. І. Онишук. – Івано-Франківськ, 2013. – С. 390.

⁴ Організація туризму : підручник / І. М. Писаревський, С. О. Погасій, М. М. Поколюдна та ін.; за ред. І. М. Писаревського. – Х. : ХНАМГ, 2008. – С. 292.

⁵ Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книги 1-5. [Электронный ресурс] / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. – М.: Статут, 2000-2006. – Режим доступа : <http://www.alleng.ru/d/jur/jur132.htm>

⁶ Там само.

⁷ Кифяк В. Ф. Вказана праця.

⁸ Стандартизація в сфері туристсько-екскурсионного обслуговування. Основні положення. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gosthelp.ru/gost/gost19312.html>

⁹ Кифяк В. Ф. Вказана праця.

¹⁰ Сергеев В. И. Договор об оказании международных туристских услуг: Теоретические проблемы и практические аспекты правоотношений туриста и туристской фирмы в процессе заключения договора // Право и экономика. 1998. № 4. – С. 18. Автор солидаризируется в этом вопросе со взглядами А. Герасимовой и М. Скапенкер (Туристический бизнес: особенности бухучета и налогообложения // Экономика и жизнь. 1996. – № 14.

¹¹ Брагинский М. И., Витрянский В. В. Вказана праця.

¹² Сергеев В. И. Вказана праця.

¹³ Правове регулювання туристської діяльності : Навчальний посібник (для студентів, які навчаються за напрямом підготовки 0504 «Туризм») / Т. А. Коляда. – Х. : ХНАМГ, 2008. – С. 28.

¹⁴ Цивільний кодекс України : науковий-практичний коментар / За заг. ред. Є. О. Харитоновна, О. І. Харитонової, Н. Ю. Голубевої. – 2-е вид., перероб. та доп. – К. : Правова єдність, 2009. – 744 с.

¹⁵ Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – № 19–20. – № 21–22. – Ст. 144.

¹⁶ Договірне право України. Особлива частина : навч. посіб. / [Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова та ін. : за ред. О. В. Дзери]. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – С. 473.

¹⁷ Кифяк В. Ф. Вказана праця.

¹⁸ Закон України «Про туризм» від 15. 09. 1995 № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tropa.dp.ua/extreme/outdoor/zakon01.html> – Загол. з екрану; Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» від 18.11.2002 р. № 1282-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 13. – Ст. 180.

¹⁹ Кифяк В. Ф. Вказана праця.

²⁰ Спіжов В. В. Договір про надання туристичних послуг за цивільним законодавством України / В. В. Спіжов // Юридичний вісник Причорномор'я. – № 2 (2). – 2011. – С. 298.

²¹ Договірне право України. Особлива частина : навч. посіб. / [Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова та ін. : за ред. О. В. Дзери]. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – С. 484.

²² Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» від 18.11.2002 р. № 1282-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 13. – Ст. 180.

Резюме

Гостюк В. І. Договірне регулювання відносин у сфері надання туристичних послуг.

Розкрито проблеми та особливості договірної регулювання відносин, що виникають у сфері туристичної діяльності з приводу формування, просування і реалізації туристичних послуг. Визначено зміст та особливості укладення договору в сфері надання туристичних послуг.

Ключові слова: туристичний продукт, правове регулювання туристичних відносин, договір про надання туристичних послуг, договірні зобов'язання, зміст договору.

Резюме

Гостюк В. И. Договорное регулирование отношений в сфере предоставления туристических услуг.

Раскрыты проблемы и особенности договорного регулирования отношений, возникающих в сфере туристической деятельности по поводу формирования, продвижения и реализации туристических услуг. Определены содержание и особенности заключения договора в сфере предоставления туристических услуг.

Ключевые слова: туристический продукт, правовое регулирование туристических отношений, договор о предоставлении туристических услуг, договорные обязательства.

Summary

Hostyuk V. Contracts regulation in relationship of tourist service.

Solved problems and peculiarities of legal regulation and contractual relations arising in the field of tourism activities on the creation, promotion and sale of tourist services. The content and features of the contract in the provision of tourism services.

Key words: tourism product, legal regulation of tourism relations, contract for the provision of tourist services, contractual obligations.

Отримано 8.04.2014

УДК 347.724

І. А. ЛАВРІНЕНКО

*Ігор Анатолійович Лавріненко, магістр права,
юрист ТОВ «Юридичне бюро «Дерев'янчук та
Партнери»*

СПАДКУВАННЯ ЧАСТКИ У СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ТОВ

Зрушення в економічній сфері зумовили широку участь суб'єктів цивільного права у господарських товариствах, зокрема і в товариствах з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ). Статус учасника товариства тягне виникнення у фізичних та юридичних осіб певних майнових прав. У зв'язку з цим набувають особливої актуальності питання правового регулювання відносин з переходу цих прав у порядку спадкового правонаступництва.

Питанню, пов'язаному зі спадкуванням частки померлого учасника ТОВ, свою увагу присвячували такі вчені, як В. Васильченко¹, В. Васильєва², О. Коваль³, Р. Лідовець⁴, Н. Міхєєва⁵ та багато інших. Однак, незважаючи на ґрунтовні й системні наукові напрацювання, у цій сфері залишається ще багато дискусійного та неоднозначного. Тому виникає нагальна необхідність дослідження проблемних питань, які виникають у спадкоємця померлого учасника для набуття статусу учасника ТОВ.

Загальновідомо, що ТОВ було створене штучно німецькими правниками шляхом поєднання найбільш сприятливих для малого бізнесу рис акціонерного і повного товариства. Такий симбіоз «класичних» видів товариств і дав початок для здійснення підприємницької діяльності доти невідомою організаційно-правовою формою – ТОВ. Разом із тим відомо, що акціонерне товариство належить до групи товариств «капіталів», а повне товариство – до групи товариств «осіб». Виникає цілком закономірне запитання: «До якого виду тоді необхідно віднести ТОВ?». Відповідь можна отримати, якщо проаналізувати законодавство, згідно з яким ТОВ характеризується:

- 1) необхідністю сформувати органи управління, статутний та резервний фонди;
- 2) можливістю створення ТОВ однією особою;

3) голосування проводиться учасниками відповідно до належних їм на праві власності часток, а не за принципом «одна особа – один голос».

Отже, відповідь на поставлене питання очевидна: ТОВ за своєю організаційно-правовою формою тяжіє до *товариств «капіталів»*. Такий висновок підтримують і авторитетні вчені, зокрема, О. Кібенко, яка правовий статус учасників ТОВ прирівнює до інвесторів господарської діяльності товариства⁶. Звичайно, особистісний елемент у відносинах із товариством та учасниками присутній, оскільки ТОВ є все ж таки симбіозом АТ та повного товариства. Проте, на нашу думку, цей елемент не повинен мати домінуючого значення. Прояв цього елемента ми спостерігаємо у можливості виключити учасника, заборонити у статуті ТОВ відчуження частки третій особі тощо. Надання переваги законодавцем особистісному чи майновому елементу впливає на механізм правового регулювання і, відповідно, на процес спадкування.

З урахуванням можливості віддати перевагу майновому чи особистісному елементу формуються моделі правового регулювання спадкування частки.

Перша модель полягає в автоматичному переході частки від спадкодавця до спадкоємця, якщо статут не містить вимоги щодо прийняття у товариство спадкоємців померлого учасника.

Друга модель, навпаки, вимагає в імперативному порядку отримання згоди товариства на включення спадкоємця до лав учасників ТОВ і, як правило, не може бути змінена нормами статуту.

У разі набуття статусу учасника ТОВ особа перебуває в корпоративних відносинах із самим товариством (право на участь у загальних зборах, на отримання інформації тощо). Насамперед слід з'ясувати, що саме є об'єктом спадкування у разі смерті учасника ТОВ: частка, корпоративні права чи лише право на вступ до ТОВ. Як відомо, законодавець не дає вичерпного переліку об'єктів цивільних прав. І це зрозуміло, оскільки економічний розвиток додає до об'єктів суспільного інтересу все нові, раніше невідомі людству, блага. На сьогодні особливого економічного інтересу набуває оборот у товаристві корпоративних прав. Маючи вартісну